

Archiv českého vysílání Radia Vaticana

► **Pavel Kugler**

Ve dnech 7.–20. dubna 2011 proběhl v rámci schváleného projektu Ústavu pro studium totalitních režimů (ÚSTR) základní výzkum archivu české sekce Radia Vaticana (RaV) v Římě. Garantem celého projektu jsou Stanislava Vodičková (ÚSTR) a Pavel Kugler (ABS). Výstupem bude edice dokumentů s pracovním názvem: „Ohlasy perzekuce katolické církve v Československu na vlnách Vatikánského radia“. Svým způsobem jde o pokračování spolupráce, kterou navázala s českou sekcí Radia Vaticana Stanislava Vodičková během přípravy monografie o kardinálu Beranovi.¹ Přístup do archivu a možnost studia dokumentů v knihovně RaV zajistil vedoucí redakce českého vysílání P. Milan Glaser, SJ. Samotné bádání a skenování dokumentů schválil ředitel Radia P. Federico Lombardi, SJ.

Hlavním cílem dubnové návštěvy bylo zmapování dokumentů, uložených v archivu české sekce RaV a jejich možnost využití pro připravovanou edici. Jako pracoviště s dokumenty byl pro nás po celou dobu pobytu vyhrazen stůl v knihovně, která je otevřena v pondělí až sobotu od 6.00 do 21.00 hodin, v neděli od 7.00 do 21.00 hodin. Ačkoliv archivní materiál představuje důležitý zdroj informací ke konfrontaci Vatikánu s komunistickým režimem, není z badatelského pohledu využíván v takové míře, jak by se dalo očekávat. Rozsáhlejší výzkum v archivu české sekce provedl polský historik Andrzej Grajewski, který se soustředil zejména na změny ve struktuře vysílání v sedmdesátých letech 20. století.² Z českých církevních historiků navštívili archiv docent Stanislav Balík a profesor Jiří Hanuš, oba z Masarykovy univerzity v Brně.

Archiv českého vysílání se nachází v prvním patře budovy Palazzo Pio (současné sídlo Vatikánského rozhlasu) mezi archivy středo a východoevropských zemí – např. Albánie, Běloruska, Litvy, Maďarska, Rumunska, Slovenska, Ukrajiny. Archiv polské sekce, jedné z největších, převzal a do Varšavy převezl před pár lety Instytut Pamięci Narodowej. Tento zásah proběhl bez vědomí nejvyšších představitelů vysílání RaV a mimo jiné způsobil zastavení plánovaného stěhování českého archivu do centra Aletti v Olomouci. Vzhledem k nedostatku místa a připravovanému ukládání na elektronické nosiče vyvstává otázka, kam originály v papírové podobě v budoucnu uložit. Naštěstí pro zájemce o dokumenty se neuvažuje o přesunu do vatikánského archivu, což by jistě znamenalo omezení přístupu k materiálům pro badatelské účely. Archiválie českého vysílání jsou uloženy volně v uzamykatelných skříních přímo

1 VODIČKOVÁ, Stanislava: *Uzavírám vás do svého srdce. Životopis Josefa kardinála Berana*. ÚSTR, Praha 2009.

2 Bulletin *Jezuité*, č. 3/2009, ročník XVIII. <http://www.jesuit.cz/bulletin/?rok=2009&cislo=3&clanek=rozhovor> (staženo 4. září 2011)

na chodbě naproti redakci, chráněné ve tvrdých deskách. Tento způsob je zcela nedostatečný a v co nejkratší době se plánuje uložení do odpovídajících archivních krabic.

První patro Palazzo Pio – archivy středo a východoevropských sekcí RaV.

Přepisy vysílání české sekce RaV.

Celkový rozsah archivu české sekce je odhadem kolem osmi běžných metrů. Kromě přepisů vysílaných rozhlasových relací, které tvoří hlavní část, patří k archivu rovněž brožury a propagační materiál s církevní tematikou. Dokumenty jsou uspořádány chronologicky; začínají lednem 1950 a končí polovinou devadesátých let 20. století. Nejstarší přepisy byly psány psacím strojem na průklepový papír, velmi často z obou stran, a běžně jsou v nich zaneseny ručně psané poznámky. Tyto dokumenty nejsou už kvůli špatné čitelnosti vhodné pro fotografování, nutné je skenování ve vysokém stupni rozlišení. Celkový stav starších přepisů relací je velmi špatný, charakteristické jsou potrhané listy

a nevhodně sešité strany. Dosavadní uspořádání v chronologické řadě je vyhovující a v průběhu studia prepisů z let 1950 až 1960 jsme nenalezli žádnou znatelnou absenci dokumentů.

Hned na počátku studia jsme však zjistili, že v archivu chybí prepisy za léta 1947–1949. Příčinou může být předchozí stěhování archivu a zpočátku nepřilíš systematická organizace materiálu. Podle informací probíhají momentálně práce na uspořádání pozůstalosti po kardinálu Tomáši Špidlíkovi, kde nelze vyloučit dohledání „ztracených“ dokumentů. Určitou alternativou je využití prepisů slovenské sekce z let 1947–1949, se kterými jsme měli také možnost pracovat. Ačkoliv se ve slovenských prepisech z těchto let stále objevuje označení československé vysílání (k oficiálnímu rozdělení české a slovenské sekce došlo až v roce 1949) obsahově se obě sekce pravděpodobně již tehdy lišily. Z časových důvodů však zatím nemohla být provedena hlubší analýza a srovnání rozdílů ve vysílání obou redakcí.

Historie Radia Vaticana a české sekce

Radio Vaticana zahájilo vysílání během pontifikátu Pia XI. (papežem 1922–1939) dne 12. února 1931.³ Ještě předtím byl navržen do funkce ředitele Radia Vaticana jezuita P. Giuseppe Gianfranceschi. Tradice jezuitů ve vedoucích funkcích RaV se udržela do dnešní doby. První vstupy byly přenášeny v latině, ale ke konci války se již pravidelně vysílalo v devíti jazycích – italštině, francouzštině, angličtině, španělštině, portugalské, polštině, ukrajinštině, litevštině a ruštině. O růstu významu Radia a pronikání do dalších zemí svědčí údaj o vysílání v 29 jazycích v roce 1954. V současné době vysílá své pořady ve 47 jazycích a pracuje v něm na 400 osob (cca 60 národností). S tímto rozšiřováním úzce souviselo hledání sídla. Bylo potřeba zajistit nové prostory, neboť stávající se ukázaly jako nevyhovující (Palazzo Leo, Museum Petrianum, Palazzo Torlonia). Od roku 1970 sídlí redakce RaV v Palazzo Pio, v dolní části svatopetrského náměstí.

Největší zásluhu na zahájení českého vysílání má pražský arcibiskup a pozdější kardinál Dr. Josef Beran. Kromě něj se ještě angažovali vyslanec Arthur Maixner a rada František Schwarzenberg.⁴ Za svého prvního pobytu v Římě požádal arcibiskup Beran dne 23. února 1947 ve Vatikánu o zvláštní vysílání pro Československo.⁵ Ačkoliv vlivné ministerstvo informací bylo v rukách komunistů, tehdejší československá vláda Beranovu iniciativu podpořila. První mimořádné vysílání pro Československo se konalo u příležitosti zahájení jubilejních oslav svatovojtěšských 22. dubna 1947

3 BEA, Fernando: *Mezzo Secolo della Radio del Papa*. Edizioni Radio Vaticana, Vatican 1981.

4 Arthur Maixner (1889–datum úmrtí nebylo zjištěno) vyslancem Československa u Svatého stolce od 13. 8. 1946. Před jeho příjezdem a po obnovení diplomatických styků zastupoval zájmy ČSR František Schwarzenberg (1913–1992) jako chargé d' affaires ad interim od 31. 1. 1946.

5 Pasáž ke vzniku českého vysílání RaV je s malými úpravami převzata z webových stránek českého vysílání RaV <http://www.radiovaticana.cz/historie.php4> (staženo 4. září 2011)

ve 20.40 hodin Program připravil s bohoslovci Nepomucena profesor Papežského orientálního ústavu Dr. Josef Olšr, SJ.⁶ Vysílání zahájil svatovojtěšský chorál a byl přečten apoštolský list Pia XII. „Nono ac dimidio a S. Adalberti obitu exeunte saeculo...“, adresovaný československému episkopátu.

Pravidelně se mělo začít vysílat 22. prosince 1947, avšak pro nízkou intenzitu elektrické energie došlo k odložení na 24. prosince 1947. Přípravou a organizací byl pověřen spirituál Nepomucena P. Václav Feřt, SJ, který měl k dispozici skupinu českých a slovenských bohoslovců. Rozhodnutím Státního sekretariátu bylo vysílání pro Československo společné pro Čechy i Slováky. Od počátku se vysílalo třikrát týdně, a to v pondělí, ve středu a v pátek v 19 hodin, v délce 14 minut. V pondělí a v pátek bylo prvních deset minut věnováno náboženským úvahám nebo rozhovorům o problémech současného náboženského života. Poslední čtyři minuty v druhé řeči přinášely stručné zprávy z katolického světa. Středa byla určena pro týdenní přehled zpráv a aktualit z katolického světa; polovina přehledu byla vysílána česky, druhá slovensky. Začínalo se střídavě česky nebo slovensky. Od listopadu 1949 byla zatím jedna sekce rozdělena na českou a slovenskou (v té se stal redaktorem P. Stanislav Polčín, SJ), vždy 15 minut bylo věnováno českému a slovenskému pořadu. V sedmdesátých letech se již vysílalo každý den.

Do historie českého vysílání RaV se zapsalo množství významných osobností duchovního života. Mezi odpovědné redaktory patřili v minulosti jezuité P. Václav Feřt, P. Alois Kořínek, P. Petr Ovečka, P. Josef Koláček a další.⁷ Pronásledování církve

6 **P. Josef Olšr, SJ** (1903–1984). Do noviciátu řádu Tovaryšstva Ježíšova vstoupil v roce 1929. V Rusticu byl 14. 5. 1939 východním obřadem vysvěcen na kněze. Ve studiu pokračoval na Papežském orientálním ústavu v Římě, kde následně pracoval jako profesor.

7 **P. Václav Feřt, SJ** (1903–1986). Do noviciátu Tovaryšstva Ježíšova vstoupil v roce 1925. Postupně studoval v Pullachu v Bavorsku a Lovani v Belgii, kde přijal kněžské svěcení (1933). V říjnu 1945 jel vystřídat P. Storka do Nepomucena jako spirituál. Před Vánocemi 1947 přijal úkol založit a vést české vysílání Vatikánského rozhlasu. V roce 1954 se stal spirituálem v koleji Damsceum a o šest let později odjel do Kanady, kde založil českou misii v Montrealu. V roce 1965 se vrátil do Říma jako vedoucí české sekce Vatikánského radia. V roce 1970 místo opustil a stal se viceprovinciálem České provincie pro členy žijící v zahraničí.

P. Petr Ovečka, SJ (1922–2009). Do noviciátu Tovaryšstva Ježíšova vstoupil v roce 1940. V letech 1947–1951 studoval teologii v Maastrichtu v Nizozemí, kde přijal kněžské svěcení. Po třetí aprobaci v USA odešel do Říma, kde působil v letech 1953–2002. Nejprve pracoval (1953–1971) jako redaktor českého a nějakou dobu i latinského vysílání Vatikánského rozhlasu, 1957–2001 redigoval exilový měsíčník *Nový život* a od roku 1973 se stal sekretářem exilové Křesťanské akademie. Po návratu do vlasti v roce 2002 redigoval bulletin *Jezuité*.

P. Alois Kořínek, SJ (1914–1969). V roce 1932 vstoupil do noviciátu řádu Tovaryšstva Ježíšova, na kněze byl vysvěcen v roce 1945. O rok později odjel studovat do Heythrop College v Anglii, další rok do Paray le Monial ve Francii a následně do Říma, kde získal na Gregoriánské univerzitě doktorát. Začal pracovat v české sekci Vatikánského rozhlasu a od roku 1953 se stal profesorem na Gregoriánské univerzitě.

P. Josef Koláček, SJ (1929). V roce 1948 vstoupil do noviciátu Tovaryšstva Ježíšova. V noci z 13. na 14. dubna 1950 byl internován spolu s ostatními jezuity v centralizačním klášteře Bohosudov a

v Československu zbavilo katolíky téměř všech prostředků informovanosti a evangelizace. Vatikánský rozhlas tedy plnil roli zprostředkovatele svými pořady o filosofii, teologii, kultuře, katechezi, myšlenkových prouděch v jednotlivých zemích, východní spiritualitě, dogmatice, historii a morálce, i proslovy Svatého otce. Údaje z přepisů, které jsme měli možnost studovat, svědčí o vysokém stupni informovanosti. Informace byly získávány především od krajanských misionářů, kteří se dostali za železnou oponu, od náhodných návštěvníků, ale po kritickém rozboru také z československého tisku. Velkou pozornost věnovalo Radio Vaticana procesům proti duchovním, které vrcholily v komunistickém bloku v první polovině padesátých let 20. století.

Zajímavým jevem se stala vnitřní cenzura, praktikovaná hlavně při začátkách vysílání a zřejmě i v průběhu sedmdesátých let v souvislosti s Casaroliho východní politikou.⁸ Cenzura v počátcích českého vysílání probíhala tím způsobem, že P. Václav Feřt připravil zprávy, přeložil je do italštiny a přinesl na cenzuru do Vatikánu. Podle P. Josefa Kolářka v sedmdesátých a osmdesátých letech 20. století taková cenzura v pravém slova smyslu neexistovala. Existovala pouze doporučení, v jakých otázkách má být redaktor opatrnější.⁹

Dnes lze těžko určit, jak vysoký byl počet posluchačů české sekce. Podle průzkumu Radia Svobodná Evropa se v době normalizace pohyboval okolo 600 000 denně. To dokazuje, že vedle Svobodné Evropy a Hlasu Ameriky patřilo Radio Vaticana k médiím, která svým vlivem mezi československým obyvatelstvem mohla ohrožovat komunistickou totalitu. Není překvapením, že ze strany komunistů byla proti RaV vedena útočná kampaň. Komunisté obviňovali redaktory Rádía z rozvracečství a podmiňovali svá jednání se Svatým stolicem jejich eliminací.

Stejně jako u dalších zahraničních rádií docházelo z československé strany k rušení signálu. Z tohoto důvodu rostl význam latinského vysílání, na němž se až do roku 1970 podílel P. Petr Ovečka. Za latinským vysíláním stál podnět českých kněží někdy z let 1949–1951, neboť chtěli slyšet v originále výnosy Svatého stolce. Avšak hlavní výhodou latinského vysílání zůstal fakt, že nebylo nikdy rušeno. Důkazem, nakolik představovalo vysílání Radia Vaticana potenciální hrozbu pro komunistický režim, je objektový svazek I. správy SNB (Hlavní správa rozvědky) s krycím jménem VLÁDCE, který byl veden na Vatikán a jehož součástí jsou i dva podsvazky se zaměřením na činnost RaV.

Plánovaná dohoda mezi ÚSTR a Radiem Vaticana ohledně pořízení digitalizovaných kopií pro účely Ústavu se tak jeví z badatelského hlediska nadmíru přínosnou.

---

následně v Oseku. Odtud byl odveden k PTP. V letech 1954–1968 pracoval jako pomocný dělník, 1968 emigroval do Rakouska, kde dokončil teologická studia. V roce 1970 odešel do Itálie a začal pracovat jako redaktor české sekce Vatikánského rozhlasu, 1971–2001 byl jejím vedoucím. Nyní zde působí jako redaktor.

8 CASAROLI, Agostino: *Trýzeň trpělivosti. Svatý stolec a komunistické země (1963–1989)*. Kostelní Vydří 2001.

9 Bulletin *Jezuité*, č. 3/2009, ročník XVIII. <http://www.jesuit.cz/bulletin/?rok=2009&cislo=3&clanek=rozhovor> (staženo 4. září 2011)

Ústav potažmo ABS tím získají téměř kompletní dokumenty z produkce důležitého myšlenkového proudu v rámci československé emigrace, jenž na straně jedné stál v jasné opozici vůči komunistické totalitě, a na straně druhé se už svojí podstatou vymykal ostatním emigrantským centrům. Archivní materiál českého vysílání se může bezpochyby stát hodnotným doplňkem k archiváliím uloženým v ABS.

Vysílač Radia Vatikana.

Foto Pavel Kugler (2x) a Zlatuše Kukánová